

3. Кудрявцев А.В. Проблемы организации непрерывной подготовки кадров в органах внутренних дел. -М., 1994.

4. Латкова И.А., Колонтаевская И.Ф. Профессиональная педагогика в работе с персоналом органов внутренних дел. -М., 1995.

5. Наказ МВС України "Про затвердження Типового положення про проходження практики курсантами (слухачами) вищих закладів освіти МВС України" від 30 грудня 1997 р., № 920. -К., 1997.

6. Формирование учебной деятельности студентов /Под ред. В.М. Ляудис. -М., 1989.

7. Вильнянский С.М. Теоретические основы непрерывного образования. -М., 1987.

8. Владиславлев А.П. Непрерывное образование. Проблемы и перспективы. -М., 1979.

9. Кононенко Б.И. Непрерывное образование – важное условие формирования работника нового типа. -Ташкент, 1981.

10. Теоретические основы непрерывного образования /Под ред В.Г. Онушкина. -М., 1987.

11. Владиславлев А.П. Непрерывное образование // Советская педагогика. -1978. -№ 7.

12. Вершловский В.Г. Общее образование взрослых: стимулы и мотивы. -М., 1987.

Надійшла до редколегії 25.09.2002

ГРИЦА Т.Г. ЗНАЧЕНИЕ ВЕДОМСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ ПОДГОТОВКИ РАБОТНИКОВ МВД УКРАИНЫ

Выполнен сопоставительный анализ методологии подготовки специалистов в области юриспруденции гражданскими и ведомственными учебными заведениями; показано значение ведомственной профессиональной подготовки в системе МВД Украины.

GRITSA T.G. VALUE OF DEPARTMENTAL FORMATION FOR OPENING-UP OF UKRAINE MIA EMPLOYERS

The comparative analysis of a methodology of opening-up of the specialists is executed in the field of jurisprudence by civil and departmental educational institutions: the value of departmental vocational training in a system MIA of Ukraine is rotund.

УДК 343.791

О.П. ДЯЧКІН

Юридична академія Міністерства внутрішніх справ

ВСТАНОВЛЕННЯ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНІВ ЗА СТАТТЕЮ 188 КК УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Аналізується диспозиція ч.1 ст.188 КК України, зокрема, діяння та спосіб як ознаки об'єктивної сторони злочинів проти власності в КК України.

Однією з найпомітніших новел Розділу VI Особливої частини Кримінального кодексу України 2001 року "Злочини проти власності" є поява статті 188 "Викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання". Новизна, актуальність та зміст цієї статті обумовлюють необхідність її наукового дослідження з метою забезпечення одноманітного тлумачення, застосування та удосконалення.

Особливої уваги заслуговує дослідження об'єктивної сторони злочинів, які охоплюються ст.188, бо саме вони, після вирішення питання про встановлення предмету злочинів, у найбільшій мірі визначають підстави кваліфікації за цією статтею та відмежування їх від суміжних злочинів: крадіжки, грабежу, розбою, вимагання, умисного знищення або пошкодження майна та інших.

"Викрадення шляхом демонтажу та іншим засо-

бом..." – так сформульовані види дій за ст.188. Але саме визначення діяння та способів його вчинення, як ознак об'єктивної сторони злочинів, передбачених статтею, викликають найбільше питань. Найважливішими із них мабуть є: "Чи охоплює ст.188, як спеціальна норма, суміжні злочини, передбачені в VI та інших розділах Особливої частини і, якщо так, то в якій мірі?" А також: "Наявність яких ознак злочину, що кваліфікується за ст.188, утворює необхідність його додаткової кваліфікації за сукупністю з іншими статтями, та якими саме?"

За однією з точок зору поняття викрадення у ст.188 охоплює протиправне безоплатне заволодіння вказаними предметами такими способами, як крадіжка і насильницький грабіж. А заволодіння предметами, передбаченими ст.188, шляхом насильницького грабежу, розбою чи вимагання потребує кваліфікації тільки за статтями 186, 187 або 189 КК. Викра-

дення вказаних предметів шляхом простого грабежу М.І. Мельник вважає за необхідне кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтями 188 і 186 КК, а шляхом шахрайства, привласнення, розтрати або зловживання службовим становищем – тільки за статтями 190 або 191 КК “оскільки ці способи заволодіння (виділено авт.) чужим майном не охоплюються поняттям “викрадення” [1, с.467-468].

П.С. Матишевський вказував, що об’єктивна сторона злочинів, передбачених ст.188, характеризується різними способами викрадення предмету злочину, які полягають у протиправному демонтажі деталей і частин діючих електроліній та кабельного зв’язку з наступним оберненням їх на свою користь, і може учинятися як таємно, так і відкрито, а також із застосуванням до потерпілого психічного або фізичного насильства [2, с.380-381]. При цьому не уточнюється, яке саме насильство і як співвідноситься злочин за ст.188 з іншими злочинами проти власності, у т.ч. грабежем, розбоєм, вимаганням та іншими.

“З об’єктивної сторони посягання виражається у викраденні, тобто в таємному або відкритому вилученні вказаних предметів шляхом демонтажу чи іншим засобом”, вказується у підручнику з кримінального права [3, с.134].

М.Й. Коржанський пише: “Стаття 188 КК передбачає спосіб викрадення - демонтажем або іншим засобом. Викрадення демонтажем чи іншим способом частин чи обладнання електромереж або кабельних ліній зв’язку може бути вчинено таємно (ст.185 КК), відкрито (ст.186 КК) або з насильством (ст.187 і ст.189 КК) чи із застосуванням обману”. І справедливо зауважує, що стаття 188 КК не дає відповіді на запитання про кваліфікацію цього діяння за сукупністю з крадіжкою (ст.185 КК), грабежем (ст.186 КК), розбоєм (ст.187 КК), вимаганням (ст.189 КК) чи шахрайством (ст.190 КК) [4, с.182].

Можна продовжувати приклади коментарів щодо способів вчинення злочинів, які охоплюються статтею 188, але, здається, це не допоможе переконливо визначити якісь з них, як такі, що в повній мірі відповідають букві самої норми та завданням, які намагався вирішити законодавець включенням її в Кримінальний кодекс, доки не будуть з’ясовані належним чином поняття, що використовуються у статті, яка розглядається, та в інших статтях розділу.

Необхідно визначити, яке діяння передбачено диспозицією ч.1 статті 188 КК, а також спосіб його вчинення. Зокрема, злочини проти власності передбачають дії, спрямовані на спричинення суспільно небезпечних наслідків у вигляді протиправного безоплатного вилучення чужого майна і обернення його на користь посягаючого або інших осіб, а також у вигляді знищення або пошкодження чужого майна. В залежності від способу вилучення чужого майна виділяють крадіжку, грабїж, розбій, вимагання, шахрайство, шляхом зловживання довірою або своїм службовим становищем. Інших способів незаконно-

го вилучення і обернення на свою або інших осіб користь чужого майна Кримінальний кодекс не передбачає. І хоча мова йде про злочини досить поширені і раніше неодноразово досліджувані, їх законодавче викладення у Кримінальному кодексі України 2001 року навряд чи може визнаватися бездоганим.

Наприклад, крадіжка за ст.185 визначається як “таємне викрадення чужого майна” [5, с.476]. В українській мові слово “крадіжка”, а також “крадіж” означає таємне привласнення чужих речей, грошей і таке інше злодійство [6, т.2, с.357-358], красти - нишком привласнювати чуже [6, т.2, с.365], викрадати, викрасти - збирати потай кого-, що-небудь, у когось, звідкись [6, т.1, с.298] (виділено авт.).

Отже, бачимо, що словосполучення “таємне викрадення” є не достатньо вдалим, бо “викрадення” вже означає таємний спосіб заволодіння чужим майном. Тому здається, що більш правильно дати визначення крадіжки як “таємне заволодіння чужим майном”. При цьому необхідно відмітити, що ст.185 КК на російській мові сформульована як “тайное похищение чужого имущества” [5, с.476 (рос.)]. Чи є такий переклад таким, що точно передає зміст закону?

“Хищение в уголовном праве - совершенное с корыстной целью противоправное безвозмездное изъятие и или обращение чужого имущества в пользу виновного или других лиц, причинившее ущерб собственнику или иному владельцу этого имущества... Уголовный закон различает следующие виды хищений: кражу (тайное хищение), грабеж (открытое хищение, совершенное без насилия или с насильем, не опасным для жизни и здоровья), разбой (нападение с целью завладения имуществом, соединенное с насильем, опасным для жизни и здоровья, или угрозой применения такого насилия), мошенничество, вымогательство” [7, с.748]. Таким чином поняття “хищение” та похідне від нього “похищение” являються узагальнюючими для будь-якого корисливого посягання на чуже майно і тому його вживання в ст.185 не вступає в протиріччя із змістом норми. Це підтверджується аналізом статей 81, 82, 83, 84, 86, 86¹, 140, 141 КК України 1960 року. В старому кодексі поняття “хищение” не використовується тільки в ст.86² (вимагання), ст.142 (розбій, спрямований на заволодіння індивідуальним майном), ст.143 (заволодіння індивідуальним майном шляхом шахрайства) та ст.144 (вимагання, вчинюване щодо індивідуального майна). Але це скоріше виняток, а ніж правило.

Українська законодавча термінологія сьогодні ще не виробила такого узагальнюючого поняття, як “хищение” в російській мові, тому в Кримінальному кодексі України 1960 року українською мовою вживались поняття: “розкрадання” та “викрадення”. В Кримінальному кодексі України 2001 року поняття розкрадання не вживається. А саме воно використовувалося у назві більшості, спрямованих на умисне протиправне безоплатне, вчинене з корисливих мо-

тивів, звернення певним способом державного чи громадського майна на власні потреби, чи потреби іншої особи, тобто злочинів проти власності [8, с.152]. Тобто, маємо відмову від поняття, яке охоплювало будь-який злочин, пов'язаний з вилученням і оберненням чужого майна на користь злочинця або третьої особи. І хоча слово "розкрадання" має спільний корінь і походить від "красти", тому не є достатньо вдалим як узагальнююче поняття злочинів проти власності, цілковита відмова від нього, при відсутності іншого визначення, яке б його заміняло, навряд чи є виправданою. "Викрадення" та "розкрадання" досить близькі за змістом поняття, але перше вживалось як дія, спосіб посягання, а друге – як узагальнююче поняття про корисливі злочини проти власності. Тому, та з урахуванням того, що "викрадення" в розділі VI КК України вживається тільки в статтях 185, 186 та 188, на роль узагальнюючого поняття воно претендувати навряд чи може. Доречно зауважити, що і в ст.186 його вживання не є вдалим, бо, як завважувалося вже вище, викрадати – це забирати потай щось у кого-небудь, тобто вчинювати крадіжку або злочин, передбачений ст.185. Отже, грабіж, основною відзнакою якого від крадіжки є відкритий спосіб заволодіння чужим майном, здається за доцільне було б викласти у такій редакції: "відкрите заволодіння чужим майном (грабіж)".

Не викликає заперечень визначення розбою у ст.187, як "напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи...", шахрайства у ст.190 як "заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою", а також "заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем" – ч.2 ст.191.

Як бачимо, з урахуванням пропозицій щодо зміни змісту визначень крадіжки та грабежу, ключовим словом у всіх вказаних видах злочинів проти власності є заволодіння, яке відображає суть вчинюваних злочинних дій: захоплення, привласнення, взяття чогось чужого хитрістю або силою. Саме "завладеть" відповідає українському "заволодіти", і за словником В.І. Даля означає "захватить, присвоить, взять что-то хитростью или силой" [9, с.561], тому найбільше підходить до визначення протиправного отримання особою можливості розпоряджатися або користуватися чужим майном. Тоді як володіти (владеть – рос.) означає мати у своїй власності, називати по праву своїм [9, с.213]. Отже, "заволодіння" або "заволодіння чужим майном", якщо філологи сьогодні ще не мають можливості запропонувати більш точних термінів, могли б використовуватись як узагальнююче поняття протиправних корисливих посягань на чуже майно будь-яким способом.

У такому разі ч.1 ст.191 слід було б викласти у наступній редакції: "заволодіння чужим майном, яке

було ввірене особі чи перебувало в її віданні або розтрата такого майна". З ч.2 ст.191 слово "привласнення", у зв'язку з тим, що воно охоплюється поняттям "заволодіння" доцільно було б виключити.

І хоча в диспозиціях ст.189 відсутнє поняття "заволодіння", воно однозначно витікає із змісту, бо вимагання – це дії, спрямовані саме на заволодіння чужим майном або правом на нього, а за частинами 2, 3 і 4 можуть бути обтяжені його фактичним заволодінням ("таке, що завдало значної шкоди" або "у великих" та "особливо великих розмірах").

Посягання на електричні мережі, кабельні лінії зв'язку та їх обладнання у ст.188 визначається як викрадення, яке вживається в статтях 185 та 186 КК. Це і дає підстави стверджувати, що посягання за ст.188 може вчинюватися як шляхом крадіжки, так і ненасильницького грабежу [1, с.467]. Але таке ствердження здається сумнівним. По-перше, поняття "викрадення", як розглядувалося вище, в буквальному розумінні означає таємний спосіб заволодіння чужим майном. По-друге, в диспозиції ст.188 не вказується на те, що викрадення електричних мереж, кабельних ліній зв'язку та їх обладнання може вчинюватись відкрито. По-третє, санкція ч.1 ст.186 за ненасильницький грабіж передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до чотирьох років, тоді як санкція частини першої ст.188 КК – до трьох років позбавлення волі. Тобто кваліфікація відкритого заволодіння складовими частинами або обладнанням ліній електромереж чи кабельних ліній зв'язку лише за ч.1 ст.188 КК пом'якшує відповідальність, тому не може охоплювати відкрите заволодіння вказаними предметами і потребує додаткової кваліфікації за сукупністю з ч.1 ст.186 КК. Але вказана обставина перестає існувати при кваліфікації за ч.2, 3 ст.188 КК, санкції яких передбачають більш тяжке покарання, ніж відповідні частини ст.186 КК.

Не охоплює стаття 188 КК і ознаки інших корисливих злочинів проти власності, які відрізняються за способом заволодіння чужим майном. Наприклад, розбою (ст.187), вимагання (ст.189), шахрайства (ст.190), а також привласнення, розтрата або заволодіння шляхом зловживання службовим становищем. Тобто з диспозицій ст.188 однозначно витікає, що вони передбачають відповідальність тільки за таємний спосіб посягання на електричні мережі, кабельні лінії зв'язку та їх обладнання, і не дають підстав для розширеного тлумачення.

Отже, посягання на передбачені ст.188 предмети злочину будь-яким іншим, крім таємного заволодіння (крадіжки), способом, потрібно кваліфікувати за іншими, в залежності від способу посягання, статтями розділу VI, а при наявності підстав, за сукупністю із статтями, які передбачають відповідальність за спричинення наслідків, передбачених в примітці до ст.188.

Крім того, кримінальна відповідальність за крадіжку (ст.185 КК), грабіж (ст.186 КК), розбій (ст.187

КК), вимагання (ст.189 КК) і навіть за умисне знищення або пошкодження майна (ч.2 ст.194 КК) наступає з 14 років, а за ст.188 – лише з 16 років.

Тоді постає питання: “А наскільки ефективно захищає електричні мережі, кабельні лінії зв'язку та їх обладнання ст.188 КК України у її нинішній редакції?” Здається у даному випадку законодавець більш опікувався бажанням постановити заслін хижацькому розкраданню кольорових металів і пов'язаному з цим явищу – масовому пошкодженню електричних мереж та кабельних ліній зв'язку, ніж юридичною досконалістю та ефективною дією створеної правової норми.

Чимало питань ставить зміст диспозиції ч.1 ст.188 і при подальшому її розгляді. Сформульована як “викрадення шляхом демонтажу та іншим засобом”, вона вводить “новий” спосіб корисливого посягання на чуже майно. Такий собі особливий за технікою виконання спосіб – демонтажу та іншим засобом. Важко уявити, який саме інший засіб маєтись на увазі. Бо демонтаж – це поняття технічне і означає розбирання на окремі частини машин, апаратів, споруд та інше, а також зняття їх з фундаменту [6, с.728]. А як саме проводиться розбирання, у тому числі чи правильно з технічної точки зору, чи з порушенням технічних вимог, наприклад, шляхом будь-якого і будь-чим (сокирою чи вибухом) пошкодження деталей та вузлів, кримінально-правового значення не має.

Спроба законодавчого закріплення будь-яких технічних прийомів як окремих видів посягань на майно, призводить лише до зайвого розширення та деталізації кримінального закону, які роблять його незручним в застосуванні та створюють додаткові можливості для уникнення відповідальності і покарання за вчинення злочинних посягань на майно, яке виділяється як особливий предмету злочину.

Здається більш вдалим було б формулювання диспозиції ч.1 ст.188 у наступній редакції “Таємне заволодіння чужим майном, що є складовою частиною електричних мереж або кабельних ліній зв'язку, або їх обладнанням, поєднане з його демонтажем”.

Справедливо зауважується, що викрадення всієї електричної мережі на практиці видається малоімовірним і скоріше за все предметом посягання можуть бути окремі складові частини такої мережі [1, с.467].

Не можна визначити вдалим і подальше формулювання способу вчинення злочину за ст.188: – “шляхом демонтажу та іншим засобом”. Коли мова йде про спосіб вчинення злочину, слово “шляхом” в кримінальному праві всім зрозуміло як синонім слова “способом” і що воно має однакове з ним значення. Наприклад, “шляхом обману” (ст.190), “шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем” (ст.191) або “шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом” (ст.194).

Слово “засіб” в українській мові може застосо-

уватися в трьох значеннях: як спосіб, прийом, захід, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити щось, а також те, що служить знаряддям у якійсь дії, справі, та як гроші, матеріальні цінності, достатки [6, 2т, с.96]. І хоча бачимо, що терміни “засіб” і “спосіб” можуть використовуватися як слова-синоніми, здається недостатньо коректним користуватися у даному випадку терміном “засіб” (засобом) для визначення способу вчинення злочину, які являє собою сукупність (систему) прийомів і методів, які використовуються при вчиненні злочину [10, с.108]. Бо в науці вже за давно виробленою термінологією, термін “засіб” означає іншу ознаку об'єктивної сторони злочину – “це предмети матеріального світу, що застосовуються злочинцем при вчиненні суспільно небезпечного діяння” [10, с.128].

Таким чином, в цій статті ми розглянули деякі питання про діяння і спосіб, як ознаки об'єктивної сторони корисливих злочинів, передбачених статтями Розділу VI КК України, у т.ч. ч.1 ст.188 КК України. А також, з метою привернути увагу на низку проблемних питань, які виникають при тлумаченні та застосуванні вказаних норм, зробили їх певний аналіз, та сформулювали деякі свої бачення проблем і шляхів їх вирішення. Враховуючи об'єм та задачі статті, інші питання щодо об'єктивної сторони злочинів за ст.188 КК України та інших злочинів проти власності, які були поставлені нами на початку статті, залишаються за її межами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року /За ред. М.І. Мельника і М.І. Хавронюка. –К.: Кантон, А.С.К., 2001. –1104 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України /За ред. С.С. Яценко. –К.: А.С.К., 2002. –936 с.
3. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник /М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І.Борисов та ін.; За ред. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. –К.-Х.: Юрінком Інтер-Право, 2001. –496 с.
4. Кримінальне право і законодавство України. Частина особлива: Курс лекцій /За ред. М.Й. Коржанського – К.: Атіка, 2001 – 544с.
5. Кримінальний кодекс України // ВВР України. –2001. –№ 25-26. –29 червня 2001 р.
6. Новий тлумачний словник української мови: –Т.1-3. –К.: “Аконіт”, 1998.
7. Большой юридический словарь /Под. ред. А.Я. Сухарева, В.Д. Зорькина, В.Е. Крутских. –М.: ИН-ФРА-М, 1998. –VI. –790 с.
8. Головченко В.В., Ковальський В.С. Юридична термінологія: Довідник. –К.: Юрінком Інтер, 1998. –224 с.
9. Даль Владимир. Толковый словарь живого ве-

ликорусского языка: В 4-х т. – М.: Русский язык, 1978. – Т.1. А-З. – 1978. – 699 с.

10. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник /М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса,

В.Я. Тація. – К.-Х.: Юрінком Інтер-Право, 2001. – 416 с.

Надійшла до редколегії 07.11.2002

ДЯЧКИН А.П. УСТАНОВЛЕНИЯ ОБЪЕКТИВНОЙ СТОРОНЫ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПО СТАТЬЕ 188 УК УКРАИНЫ И ДРУГИХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ПРОТИВ СОБСТВЕННОСТИ

Анализируется диспозиция ч.1 ст.188 УК Украины, в частности, действия и способ как признаки объективной стороны преступлений против собственности в УК Украины.

DJACHKIN A.P. INSTALLATIONS OF THE OBJECTIVE PARTY OF CRIMES BEHIND THE CLAUSE 188 CRIMINAL CODE OF UKRAINE AND OTHER CRIMES AGAINST PROPERTY

The disposition part 1 of an clause 188 Criminal Code of Ukraine, in particular operating and way as tags of the objective party of crimes against property in Criminal Code of Ukraine is analyzed.

УДК 651.2:004.38

**А.Л. ЄРОХІН, канд. техн. наук, доц.,
В.Є. ЛИТКІНА**

Національний університет внутрішніх справ

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТА

Виконане порівняльне дослідження правового статусу електронних документобігових систем; зроблені висновки щодо вдосконалення правових відносин у сфері використання електронних документів в Україні.

На сучасному етапі питання про використання електронних документів у правових відносинах остаточно вирішено законодавцем позитивно, але в той же час у діючій нормативній базі зберігається досить багато прогалин, неурегульованих і суперечливих моментів. До того ж у правозастосовчій діяльності ще не вироблені єдині підходи до використання подібних документів, що обумовлює актуальність і практичну значимість цієї роботи, метою якої є:

- уточнення поняття юридичної чинності електронного документа;

- сфери його використання;
- пропонування до нього вимог;
- дослідження нормативно-правового регулювання електронного документообігу;
- перспектив подальшого розвитку.

Для більш глибокого аналізу сутності електронного документа варто дослідити його зміст і форму, що дозволить вирішити питання про прирахування чи відмежування електронних документів від документів, що сприймаються традиційно як письмові (див. табл.1).

Таблиця 1 - Дослідження змісту й форми письмового й електронного документів¹

Вид документа	Письмові	Електронні
Форма	Створюються за допомогою використання графічних, технічних засобів	Створюються за допомогою використання електронно-технічних засобів
	Освоюються за допомогою органів сприйняття людини	Дані електронного документа можуть бути сприйняті людиною лише за умови технічного «сприяння» додаткових засобів
	Наявність безпосереднього контакту між документом і людиною в момент виготовлення	Відсутність безпосереднього контакту між документом і людиною в момент виготовлення.

¹ Документи за змістом ідентичні.